

УДК 070: 659.3(477)

Ірина Мудра

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики та засобів масової комунікації
Національного університету “Львівська політехніка”
ariane@ukr.net

Євгенія Сінькова

студентка 1 курсу магістратури напряму “Журналістика”
Національного університету “Львівська політехніка”
inspire.stop@gmail.com

ІНСТРУМЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

© Мудра Ірина, Сінькова Євгенія, 2017

У статті розглянуто види, завдання та інструменти інформаційної війни. Інтернет-медіа часто звертаються до спеціального розповсюдження інформації, яке має на меті вплинути на поведінку та ментальність населення. Вони використовують спеціальні маніпулятивні технології, як допомагають їм керувати аудиторією. У дослідженні наводимо аналіз наслідків інформаційної війни, оскільки вони вводять в оману і можуть призвести до конкретних ворожих дій.

Аналізуючи низку інтернет-ЗМІ, які є учасниками інформаційної війни на боці Росії, можна побачити, що їх діяльність побудована на поширенні несправжньої інформації, так званої “фейкової”, яка покликана дезінформувати як українське, так і російське населення. Така політика російської влади має на меті спричинити недовіру до української влади та суспільства, шукаючи найменшого приводу, щоб облили брудом державу, проти якої проводить агресорську діяльність. На сайтах Інтернет-видань – як російських, так і новостворених республік ДНР та ЛНР – розміщують матеріали під голосливими заголовками, де згадуються вигадані “Украціоналісти”, “націоналістичні батальйони”; східні території України, які не перебувають під владою ДНР, вважають окупованими. Під голосливими заголовками подають образливі висловлювання на адресу українських військових та влади, часто публікують анонімні матеріали, а також описують вигадані події без жодних посилань на джерело інформації.

В Інтернеті можна знайти безліч сайтів, які поширюють неправдиву інформацію про Україну та конфлікт з Росією. Новостворені сепаратистські інтернет-ЗМІ мають на меті дезінформувати, перш за все, населення окупованих територій про діяльність українського уряду і армії, а також і українське суспільство, щоб поширити страх, паніку і недовіру до дій тих, хто намагається захистити цілісність, незалежність, єдність і державність України. Розповсюдження псевдо інформації і маніпулювання громадською думкою є основними інструментами впливу на людей.

Ключові слова: інформаційна війна; інтернет-ЗМІ; інструменти; протидія.

Iryna Mudra, Yevheniia Sinkova

TOOLS OF INFORMATION AGAINST WAR IN UKRAINE

The article examines the types of tasks and tools of information warfare, and Internet media demonstrated that recourse to the so-called special distribution of information that is intended to influence the behavior and mentality of the population. In addition, analysis of the consequences of information war as they are misleading and hostile society set up against those who focused on specific information.

Analyzing a number of online media that are participants in the information war on the Russian side, one can see that their activities are based on common false information, the so-called “fake”, which is designed to misinform both the Ukrainian population and Russian. Such a policy

of the Russian authorities aims at bringing about distrust of Ukrainian government and society, seeking the slightest reason to muddy the state against which it conducts aggression.

On the Internet you can find many sites that distribute false information concerning Ukraine and the conflict with Russia. The newly created separatist Internet media are intended to misinform, first of all, the population of the occupied territories in the activities of the Ukrainian government and the army, and in the second – Ukrainian society to reduce their moral spirit and spread fear, panic and distrust of the actions of those who are trying to defend integrity, independence, unity and statehood of Ukraine. The spread of pseudo-news and manipulation of public opinion are the main instruments of influence on people. Manipulating the audience for information warfare is now one of the most dangerous and unpredictable weapons, its use can lead to real armed conflicts.

Key words: information warfare; online media tools opposition.

Актуальність теми. Новим способом ведення війни без зброї як такої сьогодні є інформаційна війна, головним завданням якої є знищення людей не як фізичної сили, а як соціуму. Явище інформаційно-психологічного впливу можемо спостерігати у засобах масової інформації тих держав, які ведуть між собою цю “невидиму” боротьбу. Те повідомлення, що кожен з нас може почути, побачити на телеекранах, прочитати в газеті чи у глобальній мережі Інтернет, здатне посіяти сумнів та налаштувати людину вороже проти чинної влади, своєї належності до певної нації або стану в країні. Створення такої напруженої ситуації в державі, проти якої ведеться інформаційна боротьба, збільшує шанси ворога послабити суспільство, аби те не могло протистояти. Це ми постійно спостерігаємо в Україні.

Метою статті є виявлення інструментів інформаційної війни проти України в інтернет-ЗМІ. Реалізація мети передбачає розв’язання таких завдань: інтерпретувати термін “інформаційна війна” та розглянути її види і завдання; дослідити інструментарій інформаційної війни; виявити наслідки інформаційної боротьби; дослідити інтернет-ЗМІ, які беруть участь у інформаційній війні; запропонувати інструменти протидії інформаційно-психологічному впливу.

До розгляду та аналізу явища інформаційної війни зверталися такі дослідники, як М. Лібікі, Д. М. Прокоф’єва, Г. Почепцов, П. Шевчук, Л. Леонтьєва, які досліджували історичні аспекти появи інформаційних війн, а також їхній сучасний стан та нові прояви, класифікуючи їх види та наслідки. А проблематику впливу на масову свідомість людей розглядали Г. Тард, Г. Лебон, Е. Фром, К. Юнг, У. Макдаугол, Ш. Сігеле та інші. Натомість А. Чернова, Б. Грушин, В. Лисенко, Г. Ділігенський, Г. Почепцов, Г. Ортега-і-Гассет, Д. Ольшанський, Е. Фром, І. Панарин, М. Лібікі, М. Маклюен, С. Кара-Мурза, С. Московічі, С. Сьомін, П. Лайнбарджер, М. Сенченко, Я. Варивода досліджували вплив на масову свідомість крізь призму інформаційних війн. Окремо варто зазначити, що у Росії технологію ведення інформаційних війн досліджували ще в 90-ті роки. Цю тему розробляли такі науковці: В. Березин, Г. Грачев, І. Дзялошинський, С. Зелінський, В. Крисько, А. Манойло, А. Назаретян, С. Расторгуєв. В Україні проблемами інформаційної війни активно почали займатися лише з 2013 року. Найактивніше у цій сфері працює Г. Почепцов [4, с. 170], а також варто відзначити праці Н. Семен та М. Кіци.

Виклад основного матеріалу. Першим термін “інформаційна війна” вжив Томас Рон у звіті за назвою “Системи зброї й інформаційна війна” у 1976 р. Він зазначив, що інформаційна складова є невід’ємним компонентом американської економіки і може стати вразливою ціллю в мирний чи воєнний час [8]. Після публікації цього звіту постановка проблеми набула свого поширення в засобах масової інформації, а також серед військових. Після активних обговорювань було досягнуто висновку, що інформація може виступати як ціллю, так і зброєю.

За визначенням професора Б. Юськіва, інформаційна війна або “інформаційно-психологічний вплив – це цілеспрямоване виробництво і поширення спеціальної інформації, яка безпосередньо впливає на функціонування інформаційно-психологічного середовища суспільства” [8]. Із самої назви “інформаційно-психологічний вплив” можна зрозуміти, що безпосереднього позбавлення людей життя, даху над головою, їжі не відбувається. Натомість ведення такої війни

призводить до руйнації психіки цілого суспільства, що за своїми розмірами та значенням прирівнюється до збройних війн. Наслідки інформаційної боротьби можуть значно переважати наслідки воєнних дій. Інший дослідник цього поняття дає йому дефініцію, яка наголошує на тому, що інформаційна війна – це дії, спрямовані на завдання шкоди інформації та процесам, які базуються на інформації супротивника для захисту та інформаційної переваги над ним [1]. Володимир Тулубко зазначає, що найефективнішими засобами для інформаційно-психологічного впливу є засоби масової інформації, тому їх слід теж вважати “складовою стратегічних сил інформаційної війни” [6]. Відповідно до цього, мас-медіа повинні контролювати інформацію, яку вони поширюють.

Інтернет-ЗМІ вважають найбільш незалежним засобом масової інформації. Відсутність законодавчого регулювання, часових та просторових обмежень сприяють вільному вибору тем та широкому охопленню аудиторії. Є всі підстави стверджувати, що саме у Всесвітній мережі Інтернет найактивніше ведеться інформаційна війна проти України і активними учасниками є Інтернет-ЗМІ.

Теоретик Мартін Лібікі визначає такі форми інформаційної війни:

1. Командно-управлінська, яка спрямовується на ліквідацію каналів зв'язку між командуванням та виконавцями;
2. Розвідувальна полягає у збиранні інформації та захисті власної;
3. Психологічна, до якої належать пропаганда і деморалізація;
4. Хакерська – диверсійні атаки проти супротивника з використанням спеціальних програм;
5. Економічна, головна мета якої – інформаційна блокада;
6. Електронна орієнтована проти засобів комунікації;
7. Кібервійна, яку Лібікі виокремлює від хакерської через те, що противник, так званий кібервоїн, може проникнути в систему і в ній жити [2].

На думку М. Кондратюка, інформаційна війна як поняття поєднує в собі два види – інформаційно-технічний та інформаційно-психологічний [3]. Перший пов'язаний із появою техніки для розповсюдження друкованої пропаганди, яка застосовувалась разом із веденням бойових дій, а другий еволюціонував від першого. Наприклад, свого розвитку інформаційно-психологічна війна отримала в період “холодної війни”, коли відбувався активний захист власного інформаційного простору та вплив на свідомість населення супротивника з метою дискредитувати його дії.

Наталя Семен наводить такі інструменти інформаційної війни з боку Росії проти України: дезінформування та маніпулювання; пропаганда; намагання змінити громадську думку; психологічний та психотропний тиск; поширення чуток [5, с. 24]. Доповнити цей список можна інструментами, які наводить Назарій Шуляк: блокування теле- та радіоефірів; усунення з ефіру каналів національних меншин, наприклад, татарського каналу в Криму; дезінформація та поширення псевдоновин; поширення фальшивої, так званої фейкової, інформації [7].

Вищезазначені інструменти інформаційної війни є найпопулярнішими в засобах масової інформації, де ведеться постійна боротьба між правдивістю та дезінформацією, між чесністю та підкупністю, між Україною та Росією. Варто також додати до інструментів інформаційного протистояння чутки та провокацію, де причиною появи чуток є відсутність певної інформації або її недостатня кількість, що і потребує інформаційної компенсації. Некомпетентність в тому чи іншому питанні призводить до вигадування інформації та породження чуток. Своєю чергою, провокація – це інформаційна операція, яка змушує опонента застосувати програшну для себе стратегію дій або поведінки.

Як і традиційна війна, інформаційна теж має свої наслідки, які можуть своїми масштабами прирівнюватися до справжніх бойових дій. Наслідками інформаційної війни можуть стати:

- окупація певних територій агресором внаслідок дестабілізації ситуації в державі або в окремих її областях (яскравим прикладом інформаційного протистояння стала окупація Криму та контролювання східних регіонів України проросійськими сепаратистськими угрупованнями);
- посилення різних заходів, спрямованих проти владних структур міжнародними організаціями;

- міжнародна ізоляція держави, в результаті чого держава, проти якої спрямована інформаційна війна, не зможе впливати будь-яким чином на міжнародній арені;
- поява недовіри суспільства до правлячої верхівки та масова еміграція у пошуках кращого майбутнього;
- розкол населення як національного та культурного середовища, що призведе до його зникнення або пристосування до традицій і мови агресора.

В умовах бойових дій на Сході України, а також окупації Криму результат інформаційно-психологічного впливу російських ЗМІ на українське суспільство проявився у викривленні подій, пов'язаних з АТО, ворожому ставленні людей зі східних регіонів до західної частини держави, поширенні дезінформації, а також різкому етнічному розмежуванні населення. Все частіше обговорюється мовне питання, точаться дискусії навколо багатоетнічності України, з'являються заборони на низку російських фільмів та телеканалів, відбувається процес декомунізації в усіх сферах суспільного життя. Безперечно, все має свої плюси, але й мінуси також. Така умовна ізоляція від всього російського ще не означає, що інформаційний вплив з боку Російської Федерації надалі не здійснюватиметься. Багато людей у пошуках інформації звертається до Інтернет-ЗМІ, де немає жодних заборон і який є хорошим та перспективним майданчиком для ведення інформаційної війни.

Аналізуючи низку інтернет-ЗМІ, які є учасниками інформаційної війни на боці Росії, можна побачити, що їх діяльність побудована на поширенні несправжньої інформації, так званої “фейкової”, яка покликана дезінформувати як українське, так і російське населення. Така політика російської влади має на меті спричинити недовіру до української влади та суспільства, шукаючи найменшого приводу, щоб облили брудом державу, проти якої проводить агресорську діяльність. На сайтах Інтернет-видань – як російських, так і новостворених республік ДНР та ЛНР – розміщують матеріали під голосливими заголовками, де згадуються вигадані “Украціоналісти”, “націоналістичні батальйони”; східні території України, які не перебувають під владою ДНР, вважають окупованими. Під голосливими заголовками подають образливі висловлювання на адресу українських військових та влади, часто публікують анонімні матеріали, а також описують вигадані події без жодних посилань на джерело інформації.

Серед інтернет-ЗМІ, які своїми вигаданими матеріалами дезінформують людей, можемо вирізнити: “Молот правды”, “Новости Донецкой Республики”, інформаційне агентство “Новороссия”, “Комсомольская правда”, “РИА-новости”, “V-news”. Ці видання поширюють в мережі інформацію, що не відповідає дійсності або із перекручуваннями фактів. Крізь призму великої кількості політичних подій як на міжнародній арені, так і в Україні, чимало повідомлень Інтернет-ЗМІ містять відеоматеріали з виступів українських політиків, зокрема Президента України Петра Порошенка, який зазначав про успішну діяльність Служби безпеки України. Уривок його промови отримав такий заголовок: “К приезду Байдена Порошенко посетила белочка: “СБУ предотвратили более чем 200 терактов””. Цікавим є той факт, що новинний сайт, який розмістив це відео, не додає жодного опису тих подій, які просто вириває з контексту. Безперечно, такі заголовки привертають до себе увагу та змушують переглянути той відеоматеріал, який начебто мав би відповідати цій брехливій назві.

Іншим не менш резонансним інтернет-виданням є російськомовний сайт “Молот правды”, який опублікував матеріал про те, що українські ЗМІ поширюють інформацію стосовно вживання в їжу жителями Москви м'яса хворих бобрів. Назва публікації є такою: “УкроСМИ: Москвичи из-за голода вынуждены есть больных бобров”, що одразу привертає увагу до України та створює негативне судження про неї. У цьому матеріалі невідомий автор посилається на українське мережеве видання “Обозреватель.ua”. Проте за невстановлених причин цієї інформації на українському сайті не виявилось. Своєю чергою, якщо вести в пошукову систему декілька рядків з назви, то одразу можна побачити значну кількість російських сайтів, в яких присутній цей матеріал без жодних змін, навіть є коментарі, в яких звинувачують українців у нездоровому глузді.

Своєрідним інтернет-виданням є інформаційне агентство за назвою “Новоросси́я”, яке поширює інформацію, що не відповідає дійсності, а також розміщує матеріали про майбутню кризу в Україні, про дії українських силовиків у зоні АТО, яких називають “украинские каратели” або “украинские националистические батальоны”. Це інтернет-ЗМІ має на меті дискредитувати діяльність української влади, а також довести масовій аудиторії необхідність такого територіального створення за назвою “Новоросси́я”, яка наче “об’єднує” такі області України, як Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Запорізька, а також хоче долучити до неї Миколаївську, Одеську та Херсонську області.

Інтернет-видання, яке гучними та безпідставними заголовками спонукає до прочитання неіснуючих або перекручених подій – це “Новости Донецкой Республики”. Це мережеве ЗМІ грає на почуттях та емоціях читачів за допомогою провокаційної або ж неправдивої інформації. Часом можна натрапити й на дійсний факт, що трапився, але зазнав інтерпретації авторів сайту новин ДНР. Окрім того, дописувачі цього інтернет-видання мають доступ й до українських сайтів та медіа, звідки мають змогу почерпнути натхнення на нову порцію бруду про Україну. Якщо ж сам автор не додасть фантазії у матеріал, то читачі це зроблять замість нього у коментарях.

У мережі Інтернет можна знайти безліч сайтів, які розповсюджують неправдиву інформацію, яка стосується України та конфлікту з Росією. “Ukraina.ru” як інформаційний ресурс був створений за сприяння Дмитра Кисельова. Одразу ж зрозумілим стає те, що цей сайт безпосередньо є джерелом заангажованості та неправдивої інформації. Інтернет-видання вдається до розміщення матеріалів із маніпулятивними заголовками для покриття дій бойовиків у Донецькій області.

Новостворені сепаратистські інтернет-ЗМІ покликані дезінформувати насамперед населення окупованих територій щодо діяльності української влади та армії, а також – українське суспільство для зниження морального духу та поширення страху, паніки і недовіри до дій тих, хто намагається відстояти цілісність, незалежність, єдність та державність України. Поширення псевдоновин та маніпуляція суспільною думкою – головні інструменти впливу на людей.

Висновки. Інтернет-ЗМІ за назвою “Молот правды” як основний інструмент інформаційного протиборства використовує псевдоновини та маніпулювання суспільною думкою через розміщення матеріалів провокаційного характеру. Кожне повідомлення відрізняється від іншого своїм заголовком, а якщо інформація стосується України, то матеріал отримує якнайкращі епітети. На сайті “Новости Донецкой Республики” можна прочитати чимало статей, які спрямовані проти української влади та армії, зокрема перших характеризують як “киевскую хунту”, а других – “каратели” або “националистические батальоны”. Повідомлення про події в зоні АТО спрямовані на підрив довіри до захисників України, а також зміни суспільної думки на користь сепаратистів. Маніпулятивний новинний сайт в “V-news” під брехливими заголовками розміщує відеоматеріали, які насправді є вирізками з телеефірів українських телеканалів.

Як найбільш незалежний, об’єктивний та нецензурований вид мас-медіа, мережеві ЗМІ мають всю повноту інформаційної незалежності, а відтак й інструменти протидії інформаційній війні в Україні, використовуючи власний контент для “зnezараження” неправдивої агресивної інформації щодо нашої держави [4, с. 172].

1. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань // Вісник НАДУ. – 2015. – Вип. № 1. – С. 136–141 – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/20.pdf>. 2. Іжutowa І. Мартін Лібікі: “Що таке інформаційна війна?” / Ірина Іжutowa // Військо України. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://viysko.com.ua/tehnologiji-voyen/martin-libiki-shho-take-informacijna-vijna/>. 3. Кондратюк М. О. Інформаційна війна та роль мас-медіа в міжнародних конфліктах / М. О. Кондратюк // Вісник

Харківської державної академії культур. – 2013. – Вип. № 41. – С. 1–6. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v41/15.pdf>. 4. Кіца М. Особливості реклами в українських інтернет-змі в умовах інформаційної війни / М. Кіца // Теле- та радіожурналістика. – 2015. – Вип. 14. – С. 170–174. 5. Семен Н. Ф. Поняття “інформаційна війна” в контексті соціальних комунікацій / Н. Ф. Семен // Держава та регіони: Серія: Соціальні комунікації. – 2016. – № 1 (25). – С. 22–25. 6. Чистоклетов Л. Г. Інформаційно-психологічні впливи як невід’ємна складова парадигми інформаційної безпеки / Л. Г. Чистоклетов, В. Й. Шишко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – С. 183–192. – Режим доступу до ресурсу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvldu_2012_2\(1\)_24.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvldu_2012_2(1)_24.pdf). 7. Шуляк Н. Інформаційні війни в інтеграційних процесах / Назарій Шуляк // Міжнародні інтеграційні процеси: історичний досвід, сучасні виклики та перспективи. – С. 44–46. – Режим доступу до ресурсу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28224/1/011-044-047.pdf>. 8. Юськів Б. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни “Інформаційні війни” / Б. М. Юськів. – Рівне: РІС КСУ, 2003. – 55 с.

REFERENCES

1. Horban' Yu. O. *Informatsiyna viyna proty Ukrainy ta zasoby yiyi vedennya [The information war against Ukraine and facilities maintenance]*. Visnyk NADU, 2015. Vol 1, pp. 136–141. 2. Izhutova I. Martin Libiki: “Shcho take informatsiyna viyna?” [Martin Libiki “What is information warfare?”]. *Viys'ko Ukrainy*, 2014. 3. Kondratiyuk M. O. *Informatsiyna viyna ta rol' mas-media v mizhnarodnykh konfliktakh [Information warfare and the role of media in international conflicts]*. Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi kul'tur, 2013, Vol 41, pp 1–6. 4. Kitsa M. *Osoblyvosti reklamy v ukrayins'kykh internet-zmi v umovakh informatsiynoyi viyny [Features Ukrainian advertising in online media in information war]*. Tele- ta radiozhurnalistyka, 2015. Vol 14, pp. 170–174. 5. Semen N. F. *Ponyattya “informatsiyna viyna” v konteksti sotsial'nykh komunikatsiy [The concept of “information warfare” in the context of social communications]*. Derzhava ta rehiony: Seriya: Sotsial'ni komunikatsiyi, 2016, Vol 1(25), pp. 22–25. 6. Chystokletov L. H. *Informatsiyno-psykhologichni vplyvy yak nevid'yemna skladova paradyhmy informatsiynoyi bezpeky [Information and psychological impacts as an integral part of information security paradigm]*. Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, 2012, pp. 183–192. 7. Shulyak N. *Informatsiyni viyny v intehtratsiynykh protsesakh [Information war in integration processes]*. *Mizhnarodni intehtratsiyni protsesy: istorychnyy dosvid, suchasni vyklyky ta perspektyvy*, 2015, pp. 44–46. 8. Yus'kiv B. M. *Opornyy konspekt lektsiy z dystsypliny “Informatsiyni viyny” [Defensive lectures on “Information War”]*. Rivne, RIS KSU, 2003, p. 55.